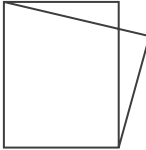

Ny ph.d.-afhandling: Vurdere(n)de Elevkroppe. Et mixed methods- studie af kroppes inter-relationelle betydning for elevers sundhed og trivsel i folkeskolen

Ph.d.-forsvar: december 2023

Katrine Vraa
Justenborg, ph.d.,
postdoc, Center for
Ungdomsforskning,
Institut for Kultur
og Læring, Aalborg
Universitet

Dette elevcitat (elevcitatat øverst på næste side) viser meget godt viser meget godt afhandlingens omdrejningspunkt, nemlig at elevernes kroppe vurderes i folkeskolen. De vurderes konstant og med frygten for hvordan. Vurderingerne formes både af eleven selv, i mødet med klassekammerater, *i* og *af* skolens tid og rum, samt af samfundsmæssige normer for kroppe. Afhandlingens tager afsæt i en aktuel debat om elevers sundhed og trivsel, hvor måling efter måling har dokumenteret et generelt fald i elevers helbred og sundhed samt et kritisk fald i elevers skoletrivsel. Denne debat er overvejende skabt på baggrund af kvantitative målinger, der har haft til formål at opspore udfordringer tidligt i elevers liv, for at kunne fungere forebyggende. Formålet med dette ph.d.-projekt har derimod været at kaste lys over flere fraværende perspektiver inden for trivselsforskningen, for at nuancere de forståelser der dominerer området. Derfor beskæftiger afhandlingen sig med følgende fire områder, nemlig: 1) elever-

nes egne perspektiver på sundhed og trivsel, 2) kroppens betydning for elevers sundhed og trivsel, 3) folkeskolens logikker og disses betydning for elevers kroppe, sundhed og trivsel og til sidst 4) klassetrins og køns betydning for elevers kroppe, sundhed og trivsel.

En teoretisk sammenkobling af Bourdieu og Butler

Teoretisk bygger afhandlingen primært på Pierre Bourdieus begrebsapparat (*habitus, kapital, felt og social klasse*) og kombineres undervejs med Judith Butlers arbejde med *kropslig performativitet*, Beverly Skeggs forståelse af *recognisability* samt Sarah Pinks begreb om *emplacement*. Denne teoretiske kobling skaber en analytisk bro mellem strukturer, (krops)fænomenologi og performativitet, altså mellem det der er sedimenteret i kroppen over tid, hvordan kroppen opleves fra elevernes egne perspektiver og det, der sker her-og-nu i klasselokalet eller skolegården.

Vurdere(n)de Elevkroppe. Et mixed methods-studie af kroppes inter-relationelle betydning for elevers sundhed og trivsel i folkeskolen

Hvis man er overvægtig, skal man nok tænke ekstra meget over, hvad man har på, så man ikke bliver ydmyget.

(pige, 7. klasse)

Brede mønstre og lokale forskelle

Idet det kan være svært at indfange både nuancer og mønstre af den sociale verden med én metode, har jeg valgt arbejdet med et mixed methods-design i ph.d.-projektet. Samtidig giver mixed methods mig også mulighed for at arbejde eklektisk, og dermed justere og tage valg på baggrund af den viden, jeg løbende får. Ph.d.-studiet er desuden opdelt i tre sekventielle delstudier. Første delstudie bestod af etnografisk feltarbejde på to folkeskoler i seks forskellige klasser (to 5.-klasser, to 7. klasser og to 9. klasser). Heraf havde den ene skole en overrepræsentation af elever fra middelklassen, hvor den anden skole havde en overrepræsentation af elever fra den lavere sociale klasse. Andet delstudie bestod af en spørgeskemaundersøgelse med 1.309 elevbesvarelser ligeligt fordelt i 5., 7. og 9. klasse fra 31 folkeskoler. Her blev en multipel korrespondanceanalyse (MCA) anvendt til at analysere dataene (jf.

Le Roux & Rouanet, 2010). Det sidste delstudie bestod af fire fokusgruppe-interviews med 14 9.-klasser elever. Her blev eleverne præsenteret for foreløbige analyser og udvalgt empiri fra de første to faser, og var på den måde med til at kvalificere og skubbe til den viden, jeg allerede havde indsamlet.

Elevkroppen i folkeskolen

Hvis jeg skal pege på nogle af de vigtigste fund fra afhandlingens analyser, vil jeg dels fremhæve at elevernes kroppe i folkeskolen aldrig eksisterer neutralt. De indgår derimod i konstante forhandlinger af vurdering, hvor både elever og deres omgivelser former (u)muligheder for at performe og tage del i de sociale fællesskaber. Disse forhandlinger sker både mere direkte som fx gennem kommentarer om udseende, tøj eller adfærd, eller mere subtilt, som i forventninger til kropslig ro, bevægelse eller social tilpasning. Her spiller social klasse desuden ind, hvor det særligt er de mere direkte

vurderinger der ses blandt elever fra de lavere sociale klasser, og hvor de mere subtile vurderinger oftere udspiller sig blandt elever fra højere sociale klasser (se også Justenborg og Landis 2024). Analyser af fokusgruppeinterviewene fra tredje empirifase viste også, hvordan social klasse kan påvirke, hvilke sundhedsnormer elever praktiserer. Klasse bliver i den sammenhæng ikke deterministisk, men forhandlingerne om sundhed formes af lokale normer og individuelle strategier.

Et andet centralt analysefund er, at køn og klassetrin har betydning for, hvordan elevernes kroppe udfolder sig og vurderes. I 5. klasse dominerer en kollektiv kropslig aktivitet, hvor både drenge og piger orienteringer sig mod det sociale fællesskab i klassen. I 7. klasse ses en ændring, hvor begge køns kroppe bevæger sig mere individualiseret og er fysisk stilleliggjorte. Det gælder især blandt pigerne, der i højere grad end

drengene tilpasser sig skolens implicitte normer om kropskontrol og “passende” adfærd. I 9. klasse ses en mere kompleks dynamik i kropsudtryk, hvor både stilleliggjorte og aktive praksisser optræder i forlængelse af hinanden, alt efter om der er time (og nogle elever nærmest sover ind over bordene) eller frikvarter (hvor flere elever grupperer sig og bevæger sig udenfor fra klasselokalet sammen). Denne analyse peger desuden på tydelige kønsforskelle i 7. og 9. klasse, hvor piger i højere grad end drenge tilpasser sig og navigerer inden for skolens implicitte normer om stilhed og ro. Analysen viser, hvordan disse forskelle ikke kan forstås isoleret, men må ses i lyset af de institutionelle rammer og sociale kontekster, der former elevernes kropslige praksisser. Dermed bidrager denne analyse med en mere nuanceret forståelse af, hvordan krop, tid og rum i skolen indgår i et dynamisk samspil.

Et tredje analysefund som er vigtigt at fremhæve, er baseret på MCA'en. Her blev kønsforskelle også tydelige, hvor pigerne generelt rapporterede lavere trivsel end drengene, større utilfredshed med egen krop og en højere grad af internalisering af skolens bevægelses- og adfærdsforventninger. Drengene derimod forholdt sig også til vurderinger, men har generelt større kropsligt råderum og møder mindre social sanktion, når de bryder med normerne. Derudover viste denne analyse, at elevernes trivsel især formes af tre forhold. Nemlig oplevelsen af kroppens udseende, relationer og tilhørsforhold i klassen og

brug af sociale medier. Disse faktorer er tæt sammenvævede: sociale medier kan forstærke kropsvurderinger, som igen kan påvirke relationer i klassen, og omvendt.

Samlet viser fundene, at kroppe er centrale omdrejningspunkter for (u)mulighederne for at indgå i skolens/klasse sociale fællesskaber, fordi kroppen bliver en markør for ens sociale position. Det betyder derfor også, at elevernes sundhed og trivsel må forstås i et komplekst samspil mellem krop, køn, klassetrin, klassebaggrund og skolens institutionelle logikker. Samtidig giver afhandlingen blik for, hvordan folkeskolen fremstår som en institution, der favoriserer bestemte kropsudtryk (typisk middelklassens) og dermed bidrager til at reproducere bestemte former for måder at være sunde og i trivsel på. Med fare for at gentage mig selv: Kroppe eksisterer altså aldrig neutralt i skolens rum – de er altid allerede indlejret i betydnings-systemer, der både kan åbne og lukke muligheder for deltagelse og tilhør.

Hvis jeg skulle starte forfra
Med alt den viden, jeg har fået med mig fra arbejdet med denne afhandling, ville jeg i højere grad vægte en tættere elevinddragelse som et gennemgående princip i alle undersøgelsens faser. Afhandlings tredje empiriske fase (fokusgruppeinterviewene) viste særligt, hvordan elevernes egne perspektiver ikke blot kan supplere, men faktisk kvalificere og nuancere de empiriske fund på måder, som forskeren ikke alene kan

frembringe. En tidligere og mere systematisk inddragelse af få udvalgte elever kunne have givet mulighed for at udvikle både spørgeskemaer og observationsfokus endnu mere i tråd med elevernes egne erfaringer. Det kunne også være sjovt at lade nogle udvalgte elever selv styre interviewsituationen, hvor jeg selv trak mig mere tilbage, og lod situationen udspille sig på nogle mere elevdrevne præmisser. Derudover ville jeg udvide undersøgelsen med et perspektiv på forældrenes forståelser af krop, sundhed og trivsel. Forældres habitus og kropslige erfaringer udgør en central del af de dispositioner, eleverne bringer med sig i skolen. En dybere indsigt i disse baggrundsforhold ville kunne styrke forståelsen af, hvordan sociale og kulturelle ressourcer former elevernes muligheder for at navigere i skolens kropslige og sociale rum.

Afslutningsvis vil jeg gerne påpege, at afhandlingens resultater er omsat til lettilgængeligt formidlingsmateriale målrettet fagprofessionelle. Formålet med bearbejdningen er, at de centrale fund ikke blot forbliver i forskningsverdenen, men kan omsættes til konkret praksis og dermed få reel betydning i skolens hverdag. Bogen hedder “Når kroppen taler: Børn og unges perspektiver på trivsel”, er skrevet i samarbejde med kommunikationskonsulent Marianne Sommer og udgivet hos forlaget Dafolo A/S. Link til bogen: <https://www.dafoloforlag.dk/dk/skole/nar-kroppen-taler--8182>

Vurdere(n)de Elevkroppe. Et mixed methods-studie af kroppes inter-relationelle betydning for elevers sundhed og trivsel i folkeskolen

REFERENCER

Justenborg, K.V. & Landis, L. (2024). Social classes meaning for girls' well-being in the primary school. *Dansk Pædagogisk tidsskrift* 3: 22-37.

Justenborg, K.V. & Sommer, M. (2025). *Når kroppen taler: børn og unges perspektiver på trivsel*. København: Dafolo A/S.

Le Roux, B. & Rouanet, H. (2010). *Multiple Correspondance Analysis*. London: SAGE Publications Ltd.